

Alternatif İngilizce Öğretmeni Yetiştirme Uygulamalarına İlişkin İki Farklı Bakış Açısı

Two Different Perspectives on Alternative English Teacher Certification Practices

Gölge Seferoğlu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde son yıllarda yürütülen alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamaları konusunda, İngilizce öğretmeni yetiştiren öğretim elemanları ile öğretmen adaylarının bakış açılarını karşılaştırmaktır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen ve açık uçlu 9 sorudan oluşan bir anket ile toplanmıştır. Araştırmaya bir Eğitim Fakültesi'nin İngilizce öğretmenliği programı son sınıfında okumakta olan 140 öğretmen adayı ve aynı fakültede Yabancı Diller Eğitimi Bölümü'nde görevli olup İngilizce öğretmenliği programındaki bölüm derslerini veren 20 öğretim elemanı katılmıştır. İki paralel anketten elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle ayrı ayrı çözümlendikten sonra, iki gruptan elde edilen bulgular karşılaştırılarak araştırma soruları çerçevesinde iki grubun görüşleri arasındaki farklılık ve benzerlikler tespit edilmiştir. Bulgular her iki katılımcı grubunun da alternatif uygulamalarla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin İngilizce öğretirken pek çok sorunla karşılaşacaklarını düşündüklerini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen eğitimi, İngilizce öğretmenliği, alternatif öğretmen yetiştirme uygulamaları.

Abstract

The purpose of the study is to explore comparatively the perspectives of teacher educators and teacher candidates on alternative English teacher certification practices. The data were collected through a 9-item open-ended questionnaire. The participants of the study were 140 senior year students in the Teaching English program of a Faculty of Education and 20 staff members who teach the departmental courses in the same Faculty. After the data from these two groups of participants were subjected to descriptive analysis separately, the findings were compared based on the framework of the research questions for similarities and differences. The findings indicated that both group of participants believed that English teachers trained through alternative routes will face many problems in teaching English.

Key Words: Teacher education, teaching English, alternative teacher certification practices.

Giriş

“Bir ulus savaş alanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferin sürekli sonuçlar vermesi ancak bilim ordusuyla sağlanabilir ... bilim ordusunun değeri de siz öğretmenlerin değeriyle ölçülecektir.”

Mustafa Kemal Atatürk öğretmenlere verdiği önemi, 24 Mart 1923'te Kütahya'da yaptığı bir konuşmada bu şekilde dile getirmiştir. Ulu Önder'e göre çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmamanın yolu eğitimden geçmektedir. Cumhuriyetimizi daha ileriye götürecek ülke insa-

nını öğretmenlerimiz yetiştireceklerdir. Bu nedenle Atatürk, ülkenin çağdaş uygarlık yolunda ilerleme ve gelişme kaydedebilmesi için öğretmenlere büyük bir sorumluluk yüklemiştir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1982 yılına kadar öğretmen yetiştirme, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı köy enstitüleri, eğitim enstitüleri, yüksek öğretmen okulları ve bazı üniversitelerin ilgili bölümlerince yürütülmüştür. 1982'den itibaren ise 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası çerçevesinde, öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere verilmiştir.

Öğretmen yetiştirmede pek çok uygulama denenen ülkemizde, öğretmen yetiştirmede yapılan en son düzenle-

Yrd. Doç. Dr. Gölge Seferoğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Ankara.

me ise, çalışmaları 1994 yılında başlayıp 1998 yılında uygulamasına geçilen, "YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi" kapsamında yapılmış ve öğretmen yetiştirme sisteminin iyileştirilmesi amacıyla Eğitim Fakülteleri'nin yeniden yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kapsamda öğretmen yeterlik göstergeleri belirlenmiş (MEB, 2000a, 223; MEB, 2002a), akreditasyon çalışmaları yapılmış (MEB, 2000a, 222; YÖK, 1999) ve 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan öğretmen yetiştirme programları hazırlanmıştır. Eğitim Fakülteleri'nde uygulanmakta olan İngilizce öğretmenliği lisans programı da daha nitelikli İngilizce öğretmeni yetiştirmek amacıyla bu proje kapsamında yeniden düzenlenmiştir ve yeni program 3 senedir mezun vermektedir.

Alternatif İngilizce Öğretmeni Yetiştirme Uygulamaları

Eğitim Fakülteleri'nde uygulanan İngilizce öğretmenliği lisans programlarından mezun olan öğretmen adaylarının sayısı, ülkemizin 30 binlere yaklaşan (MEB, 2002b; Özyar, 2003a) İngilizce öğretmeni açığını karşılamaktan çok uzaktır. Bu nedenle, Eğitim Fakülteleri'nin 4 yıllık İngilizce öğretmenliği programı mezunları dışında başka kaynaklardan gelen kişilerin de İngilizce öğretmeni olarak görev yapabilmelerine olanak sağlayan bazı alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme/atama uygulamaları sürdürülmektedir.

Bu uygulamalardan bir tanesi, 1997-1998 öğretim yılından itibaren öğretmen yetiştirme programlarının yeniden yapılandırılması kapsamında uygulamaya konup halen devam eden 31 kredilik İngilizce öğretmenliği sertifika programlarıdır (MEB, 1998, 29-31; MEB, 2000a, 222). Genelde iki dönemde tamamlanabilen bu sertifika programlarına üniversitelerin öğretim dili İngilizce olan (örneğin, İngilizce eğitim verilen İstatistik, Maden Müh., Çevre Müh., Gıda Müh., Jeoloji Müh., Turizm ve İşletme gibi) lisans programlarına devam eden veya mezun olan öğrenciler alınabilmekte (YÖK, 1998, 56, MEB, 2003a) ve kendi lisans programlarını ve İngilizce öğretmenliği sertifika programını tamamlayanlar İngilizce öğretmeni olarak atanabilmektedirler.

Alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme/atama uygulamalarından bir diğeri ise bazı dönemlerde sertifika programı bitirme şartı aranmadan İngilizce öğretim yapan lisans programlarından mezun öğrencilerin doğrudan

İngilizce öğretmeni olarak atanabilmesi olmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 01.06.2000 tarih ve 340 sayılı kararının 7. maddesine göre, "İngilizce öğretmeni açığının, ek çizelgede yer alan yükseköğretim programlarından mezun olanlar ile İngilizce Öğretmenliği Sertifika Programı'nı bitirenlerden karşılanamadığı durumlarda, ek çizelgede yer alan ve yabancı dille öğretim yapan yükseköğretim programlarından mezun olanlar da İngilizce öğretmeni olarak atanabilirler" (MEB, 2000b). Bu çerçevede, üniversitelerin İngilizce öğretim yapan çok çeşitli programlarından (örneğin, mühendislikler, ekonomi, istatistik, vb.) mezun kişiler sertifika şartı aranmaksızın ve hiçbir mesleki eğitim almadan doğrudan İngilizce öğretmeni olarak çalışmaya başlayabilmişlerdir. Bu uygulamaya 340 no'lu Talim ve Terbiye Kurulu Kararı'nda 31.03.2003 tarihinde yapılan değişiklik- le son verilmiştir.

Bu uygulamalar dışında, Eskişehir Anadolu Üniversitesi ile MEB arasında 28.2.2000 tarihinde imzalanan protokol ile yürürlüğe giren "İngilizce Öğretmeni Yetiştirme Projesi" de İngilizce öğretmeni açığını kapatmak için uygulanan diğer bir alternatif öğretmen yetiştirme uygulamasıdır. İlk iki yılında yüz yüze, sonraki iki yılda uzaktan eğitim yoluyla eğitim yapılması planlanan bu programdaki yüz yüze eğitimin "meslekte en az 3 yıl deneyimi olan KPDS'den 70 ve yukarı puan alan İngilizce öğretmenleri arasından seçilen rehber öğretmenler tarafından yürütülmesi öngörülmüştür" (MEB, 2000a, 224). Bu aday öğretmenlerden, iki yıl sonunda "İngilizce öğretmenliği ön lisans diploması almaya hak kazanan öğrencilere ihtiyaç oranında okul ve kurumlarda ücret karşılığında İngilizce dersi okutma görevi verilebileceği" (MEB, 2000a, 224) belirtilmiştir. Bu çerçevede, 2000 yılından itibaren ÖSS Yabancı Dil sınavına girip belirlenen eşik puan ve üstünü alan üniversite adaylarının Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği lisans programına başvurabilmelerine olanak sağlanmıştır. ÖSS-2000 Yabancı Dil Sınavı sonuçlarına göre 2520, ÖSS-2001'e göre 2532 ve ÖSS 2002'ye göre 2587 öğrenci bu programa yerleştirilmiştir (MEB, 2000a, 225; MEB, 2003b) ve 2003 yılı için bu programın kontenjanı 1500 olarak belirlenmiştir (MEB, 2003b).

Problem

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde son yıllarda yürütülen alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamaları konusunda bir Eğitim Fakültemizde İngilizce öğ-

retmeni yetiştiren öğretim elemanları ile aynı fakültenin İngilizce öğretmenliği programı son sınıfında okumakta olan öğretmen adaylarının bakış açılarını karşılaştırmaktır. Bu çerçevede, çalışmanın araştırma problemleri şunlardır:

1. Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin “nitelikli öğretmen” tanımları hangi açılardan farklı ya da benzerdir?
2. Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin öğretmenlik yeterlikleri konusundaki görüşleri hangi açılardan farklı ya da benzerdir?
3. Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin mesleğe uyumunda ve İngilizce öğretirken yaşayabilecekleri sorunlar konusundaki görüşleri hangi açılardan farklı ya da benzerdir?
4. Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin iyi ve nitelikli öğretmenler olabilmesi için yaptıkları öneriler hangi açılardan farklı ya da benzerdir?
5. Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin, ülkemizin otuzbinlere yaklaşan İngilizce öğretmeni açığını kapatmak için getirdikleri öneriler hangi açılardan farklı ya da benzerdir?

Yöntem

Yukarıda belirtilen araştırma sorularına yanıt bulabilmek için, 2002-2003 akademik yılı 2. dönemi sonunda, bir Eğitim Fakültesi'nin İngilizce öğretmenliği programı son sınıfında okumakta olan 140 öğretmen adayı ve aynı fakültede Yabancı Diller Eğitimi Bölümü'nde görevli olup İngilizce öğretmenliği programındaki bölüm derslerini veren 20 öğretim elemanına araştırmacı tarafından geliştirilen ve açık uçlu 9 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Bazı öğretim elemanlarının ve öğretmen adaylarının konuyla ilgili yeterli bilgisi olmayabileceği düşünülerek anketin ilk sayfasında ülkemizde yürütülen alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamaları hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. İki paralel anketten elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle ayrı ayrı çözümlendikten sonra, iki gruptan elde edilen

bulgular karşılaştırılarak araştırma soruları çerçevesinde iki grubun görüşleri arasındaki farklılık ve benzerlikler tespit edilmiştir.

Bulgu ve Yorumlar

Araştırmada toplanan verilerin çözümlenmesi sonucu şu önemli bulgular elde edilmiştir:

Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin “nitelikli öğretmen” tanımlarının karşılaştırılması.

Öğretim elemanları “nitelikli” bir öğretmeni tanımlarken genel kültür, özel alan eğitimi ve eğitim-öğretim bilgi ve becerilerinc dikkat çekerken, öğretmen adaylarının bunların yanında öğretmenin kişisel özelliklerinin de önemli olduğunu düşündükleri görülmüştür. Örneğin, öğretmen adayları,

“Öğretmenin meslekteki başarısı kişisel özelliklerine bağlıdır (örneğin, mesleğe adanmışlık).”

“İyi bir öğretmen araştırmacıdır; öğrenmeye açık ve öğretmeye hevesli kişidir.”

derken, öğretim elemanları daha çok alan bilgisi ve eğitim-öğretim bilgi ve becerilerinin, bir öğretmenin nitelikli olup olmadığını belirlediğini vurgulamışlardır:

“İngilizce diline konuşma dahil tüm becerilerde hakim, öğretmenlik bilgi ve becerilerine sahip, dilbilim, kültürel bilinç, eğitim felsefesi ve yöntemleri gibi alanlarda bilgi sahibi.”

“İngilizce iletişim becerileri ve dilbilgisi açısından çok iyi düzeyde olan; alan bilgisi açısından çok iyi olan ve bu yeterlik düzeyini en az iki yıl denemiş/sınanmış/uygulamış olan öğretmen. Öğrettiği dilin kültürünü ve edebiyatını özümsemiş kişi.”

Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin öğretmenlik yeterlikleri konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması

Öğretim elemanları, alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarının özellikle program içerikleri, öğretim elemanlarının niteliği ve öğretme-öğrenme süreçlerinin niteliği gibi özellikleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak da konuyla ilgili görüş bildirirken, belki de akademisyenliğin de getirdiği bir yaklaşımla, çabucak bazı sonuç-

lara varmaktansa kısıtlı bilgileri çerçevesinde temkinli yorumlar yapmayı tercih etmişlerdir. Öğretim elemanları, buna rağmen yine de özellikle bu programların süreleri göz önüne alındığında yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin öğretmenlik yeterlikleri açısından yetersiz olacaklarını düşünmektedirler:

“Bu uygulamalarla atanan öğretmenlerle birebir deneyimlerim olmadı; ama bu kadar kısa sürede ve kısıtlı eğitimle öğretmen oldukları için bazı eksiklikleri olacağını düşünüyorum.”

“Bu programların program içeriklerini, öğretim elemanlarının ve öğretim-öğrenme süreçlerinin niteliklerini yorum yapacak düzeyde bilmiyorum; ama bu öğretmenlerin yetersiz olacaklarını tahmin ediyorum.”

“Açıköğretim mezunları ile henüz karşılaşmadım; ancak tüm önyargılar bir yana ciddi yetersizlikleri olacağını düşündüren sebepler var (örneğin, bu öğretmenlerin uzman akademisyenler tarafından değil de meslekte en az 3 yıl deneyimi olan ve KPDS’den 70 ve yukarı puan alan İngilizce öğretmenleri tarafından yetiştirilmeleri).”

Öğretmen adayları ise bu konuda çok daha tepkilidirler ve söyleyecek çok şeyleri olduğu görülmüştür. Bu katılımcılar, alternatif yollar ile yetiştirilen adaylar ile kendilerinin aynı kurumlarda aynı işi yapacak olmalarını haksızlık olarak görmektedirler ve kendilerinin 4 yılda aldıkları eğitimle alternatif yollarla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin İngilizce bilgisi ve öğretmenlik becerilerini karşılaştırdıklarında, öğretmenlik yeterlikleri açısından bu öğretmenlerin zayıf olacağını düşünmektedirler. Özellikle, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği lisans programında öğrencilerin, alanında uzman üniversite öğretim elemanları tarafından değil de öğretmen yetiştirme uzmanlığı ya da deneyimi olmayan ve dil becerileri dahi yeterli olmayabilecek İngilizce öğretmenleri tarafından yetiştirilmesi öğretmen adayları tarafından da eleştirilmiştir:

“Bu durumu haksızlık olarak görüyorum. Biz 4 yıl boyunca alanlarında uzman akademisyenler tarafından eğitilirken, Açıköğretim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği mezunları hiçbir öğretmen yetiştirme uzmanlığı olmayan, hatta İngilizce öğretmenliği yapmak için bile yeterli olmayabilecek, kısıtlı bir İngilizce bilgisine (KPDS 70 ve üzeri) sahip İngilizce öğretmenleri tarafından yetiştirilip bizlerle aynı kurumlarda görev yapabiliyorlar.”

Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin mesleğe uyumunda ve İngilizce öğretirken yaşayabilecekleri sorunlar konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması.

Hem öğretim elemanları hem de öğretmen adayları alternatif uygulamalarla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin İngilizce öğretirken pek çok sorunla karşılaşacaklarını düşünmektedirler. Bu öğretmenlerin alan bilgisi ve öğretme becerileri açısından pek çok eksiklikleri olacağı iki katılımcı grubunca da vurgulanmıştır. Bir öğretim elemanı bu öğretmenlerin yaşayabilecekleri sorunları şöyle sıralamıştır:

1. Sınıf önünde kendilerini yetersiz hissedebiliyorlar.
2. İngilizce’yi anlatacak düzeyde bilmediklerini fark ediyorlar.
3. Aksanlarından şikâyetçiler.
4. Öğrencileriyle iletişim sorunları yaşıyorlar.

Bir öğretmen adayı ise bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“En fazla iki yıl öğretmen olacakları fikri ile eğitim gören bu adaylar, öğretmenlik mesleğine kolay uyum sağlayamazlar. Biz [Anadolu öğretmen lisesi mezunları] lise dahil 8-9 yıl öğretmen olma fikri ile yetişiyoruz. Bunlar iş bulamadıkları için seçip daha sonra uyum sağlayamayacaklar ve muhtemelen kaytararak çalışacaklar. İngilizceyi yeterli düzeyde bilmedikleri veya nasıl öğretilbileceği hakkında bir bilgileri olmadığı için, maaşlarını alıp çocuklara doğru dürüst bir şey öğretemeyecekler.”

Araştırmaya katılan aday öğretmenler bu konuda görüş bildirirken ayrıca, alternatif uygulamalarla yetiştirilen/atanan öğretmenlerin mesleğe uyumunda ve İngilizce öğretirken neden sorun yaşayabilecekleri ile ilgili bazı açıklamalar da sunmuşlardır. Öğretmen adayları, özellikle bu adayların aldıkları kısa hizmet öncesi eğitim sürecinde yeterince öğretmenlik uygulaması yapmalarının ve uygulama derslerine gereken önemin verilmemesinin öğretmenlik yaparken sorun yaratacağına inanmaktadırlar. Öğretmen adayı katılımcılardan 13 kişi, alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme programlarına devam edip kendileri ile aynı okullarda uygulama yaparken karşılaştıkları aday öğretmenlerin çoğunluğunun gözlem yapmadan ve ders anlatmadan uygulama derslerini tamamlayabildiklerini gözlediklerini ifade etmişlerdir:

“Tanıdıklarımın yola çıkarak şunu söyleyeyim, ‘Uygulama’ derslerinden hiç faydalanamıyorlar. Uygulama okullarındaki öğretmenleri onlar okula gelme bile devam çizelgelerini imzalıyorlar. Bırakın ders anlatmayı birçoğu gözlem bile yapmadan uygulama derslerinden geçiyorlar. Böyle bir kişiye nasıl olur da bir gün gerçek bir sınıfı, ders anlatması için teslim edebilirsiniz?”

Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarıyla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin iyi ve nitelikli öğretmenler olabilmesi için yaptıkları önerilerin karşılaştırılması.

Öğretmen adaylarının ve öğretim elemanlarının, alternatif uygulamalarla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin iyi ve nitelikli öğretmenler olabilmeleri, sundukları önerilerin bazı noktalarda örtüşürken bazı açılardan da farklılık gösterdiği görülmüştür. Öğretim elemanlarının sunduğu önerilerin genel olarak hizmet öncesi eğitiminin iyileştirilmesine yönelik olduğu saptanmıştır:

“Mutlaka hem dil hem de öğretmenlik becerileri konusunda ciddi bir eğitim aldıklarından emin olmak gerekiyor. Programların daha yavaş ve etkili uygulanması gerekli. Programlar ticari yaklaşımdan kurtarılır ve programa kabul için ya da atama için istenilen KPDS puanı en az 85 olursa iyi olur.”

Öğretmen adayları da alternatif öğretmen yetiştirme programlarının kalitesinin iyileştirilmesi, uygulama boyutunun artırılması, adaylardan yeterli bir dil bilgisi istenmesi hususlarında öğretim üyeleri ile hemfikirler:

“En azından formasyon derslerinin sıkıştırılmış bir şekilde değil, ciddi bir şekilde verilmesi gerekir. Ayrıca eğitim derslerinin yanı sıra İngilizce öğretimiyle ilgili derslerin de ciddi bir şekilde verilmesi lazım. Hiçbir öğretmen adayı profesyonel bir kadro tarafından bir okul ortamında belli bir süre gözlenmeden atanmamalı.”

“Öncelikle eğitim süreleri artırılmalı ve öğretilmesi gereken her şey sıkıştırılarak değil, sindirilerek öğretilmeli. Öğrendiklerini nasıl aktarabilecekleri konusunda da yeterince birikime sahip duruma gelmeliler.

Öğretim elemanları hizmetiçi eğitime yönelik hiç öneri sunmazken, öğretmen adaylarının getirdikleri bazı önerilerin, öğretmenlerin hizmet içinde geliştirilebilmesine de yönelik olduğu görülmüştür. Hizmetiçi eğitim

yoluyla alternatif uygulamalarla yetiştirilen/atanan İngilizce öğretmenlerinin iyi ve nitelikli öğretmenler olabilmeleri için sunulan önerilerden bazıları şöyledir:

“Bu öğretmenler atandıktan sonra 1-2 yıl nitelikli öğretmenlerin yanında asistanlık yaparak kendilerini geliştirebilirler.”

“Atananlara en yakın üniversitede hizmetiçi eğitim seminerleri verilebilir.”

“Kendilerini geliştirmek için mutlaka yeni yöntemleri takip etmeliler, seminerlere katılabilirler, alanla ilgili kitap ve bilimsel dergileri okumalıdır.”

“Yetiştirildikleri kısa süre boyunca almadıkları derslerden, bilgilerden kaynaklanan eksikliğin hizmetiçi eğitimle giderilmesi gerekir.”

Öğretmen adaylarının bir kısmı da alternatif uygulamalara tamamen son verilmesini ve öğretmen olmak isteyen adayların Eğitim Fakülteleri’nde öğrenim görmelerini ya da içerikleri en az Eğitim Fakülteleri’deki kadar nitelikli hale getirilmiş programlara devam edip öğretmen yeterliklerini ölçen bir sınava tabi tutulmalarını önermişlerdir:

“Tekrar sınava girip Eğitim Fakültesi’nde normal bir lisans programı okuyup öyle öğretmen olsunlar.”

“Bence bu kadar kolay öğretmen olmasınlar. Bizim aldığımız kadar yoğun metot ve eğitim dersleri alsınlar ve eğitimleri sonunda öğretmen olmak için bir sınav uygulansın. Bu sınavda hem İngilizce hem de özel öğretim yöntemleri ölçülebilir.”

Öğretim elemanları ile aday öğretmenlerin, ülkemizin otuzbinlere yaklaşan İngilizce öğretmeni açığını kapatmak için getirdikleri önerilerin karşılaştırılması.

Ülkemizin otuzbinlere yaklaşan İngilizce öğretmeni açığını kapatmak için öğretmen adayları ile öğretim elemanlarının getirdikleri öneriler karşılaştırıldığında genelde önerilerin örtüşmediği görülmüştür. Öğretim elemanlarının büyük bir kısmı hiçbir öneri sunmamıştır. Her iki grubun küçük bir kısmı ise şu anda başvuru alternatif yollara, yetkili olsalar kendilerinin de başvuracaklarını belirtmişlerdir. Bu fikirde olan öğretmen adaylarının oranı sadece yüzde bir iken öğretim elemanlarının yüzde onunun bu düşünceye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun dışında getirilen öneriler de her iki grupta farklılıklar göstermektedir.

Araştırmaya katılan aday öğretmenlerin neredeyse tamamı özellikle son yıllarda İngilizce öğretmeni ihtiyacının had safhaya ulaşması karşısında alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme/atama uygulamalarına başvurulması yerine, ülkemizde bulunan Eğitim Fakülteleri'nin 4 yıllık İngilizce öğretmenliği programlarının sayılarının çoğaltulmasını ve bu programların öğrenci kontenjanlarının artırılmasını önermişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

"Tek amaçları devlet güvencesinde bir iş sahibi olmak olan kişiler öğretmen yapılmamalı. Ya da sonradan birileri çıkıp eğitim sisteminin bozukluğundan şikâyet etmemeli. Öğretmen yetiştirmek için Eğitim Fakülteleri varsa bu gerektiği içindir."

"Üniversitelerde daha fazla İngilizce öğretmenliği bölümü açardım."

"Eğitim Fakültelerindeki İngilizce öğretmenliği bölümlerine daha fazla öğrenci alırdım."

Öğretmen adayı katılımcılar tarafından getirilen bir başka öneri de öğretmen atamalarında kullanılan Kamu Personeli Seçme Sınavı'na İngilizce öğretmenlerini daha iyi seçmek için İngilizce yeterliliği ölçen sorular konmasıdır. Ayrıca, öğretmen adaylarının bir kısmı da maddi açıdan daha tatmin edici olan özel sektörde çalışan pek çok nitelikli İngilizce öğretmenin devlet sektörüne geçmesini sağlamak için Milli Eğitim Bakanlığı koşullarının daha cazip hale getirilmesini önermişlerdir:

"Maalesef öğretmenlik mezunları hemen Milli Eğitim'de görev yapmayı düşünmemektedirler. Bu yüzden açık artmaktadır. Milli Eğitim'de öğretmenliğin kazancı ve artı yönleri artırılrsa yeni mezunlar da Milli Eğitim'i tercih eder ve böylece açığın en azından bir kısmı kapatılır."

Öğretim elemanlarından sadece bir katılımcı Milli Eğitim Bakanlığı'nın koşullarının daha cazip hale getirilmesini önerirken, bazı öğretim elemanları farklı alternatif yollar önermişlerdir:

"Kapsamlı bir yüksek lisans programı ya da kapsamlı bir yüksek lisans programına eşdeğer bir sertifika programı açılabilir. Her iki program da yurtdışı destekli olmalı ve öğretmenler hem çeşitli konferanslara, seminerlere katılmalı hem de sunuş yapmalı. Ayrıca programın bir uzantısı olarak 3 ay süreli yurtdışı eğitimi gerekli."

"Sadece iki yıllık sertifika programı uygulaması yolunu seçerdim."

Tartışma

Şu anda alternatif yollar ile yetişen kaç kişinin Milli Eğitim Bakanlığı'nda İngilizce öğretmeni olarak istihdam edildiği ile ilgili olarak kesin rakamlara ne yazık ki ulaşılamamıştır. Ancak 1980 ile 1996 arasında atanan orta kademe alan öğretmenlerinin %30'unun alternatif yollardan yetiştirildiği tahmin edilmektedir (Yıldırım ve Ok, 2002). Bu yıllarda İngilizce öğretmeni açığı olduğu ve çeşitli alternatif İngilizce öğretmeni yetiştirme uygulamalarının sürdürüldüğü göz önüne alınırsa, şu anda MEB tarafından istihdam edilen İngilizce öğretmenlerinin dikkate değer bir kısmının alternatif yolla yetiştirilmiş öğretmenler olabileceği varsayılabılır.

Ülkemizde uygulanan İngilizce öğretmeni yetiştirme ve atama uygulamalarına bakılınca "iyiyle kötünün, samanla tanenin karıştığı" (Akyüz, 1999, 17) görülmektedir. Yıldırım ve Ok'un (2002, 268) aktardığı gibi, 1993 ve 1995 yıllarında MEB temsilcileri ve Eğitim Fakülteleri'nden akademisyenlerin katıldığı, öğretmen eğitimi konusunda yapılan çeşitli toplantılarda, Türkiye'de alternatif öğretmen yetiştirme uygulamalarının öğretmen yetiştirme standartlarını düşürdüğü, bu programlar ile yetişen kişilerin amaçlarının iyi öğretmenler olmak yerine, devlet güvencesinde bir iş sahibi olmak olduğu, bu programların genellikle alanda uzman olmayan kişilerce yürütüldüğü ve kişileri mesleki bilgi ve öğretmenlik becerileri ile donatanadığı vurgulanmıştır.

Ülkemizde, ne yazık ki alternatif yollardan yetiştirilen öğretmenler ile geleneksel yolla yetiştirilen öğretmenleri çeşitli açılardan karşılaştıran çok çok az sayıda bilimsel araştırma bulunmaktadır (Yıldırım ve Ok, 2002) ve yapılan araştırmalar da genellikle sınıf öğretmenliği bağlamındadır. Araştırmacı ülkemizde alternatif yollardan İngilizce öğretmeni yetiştirme konusunda yapılan herhangi bir bilimsel araştırmaya ulaşamamıştır. Bu alanda, özellikle 1997 öncesinde yapılan araştırmaların bulunmamasının bir nedeni, yapılabilecek kapsamlı bir değerlendirme sonucunda ortaya çıkabilecek kötü tablonun alternatif programların devamını olumsuz yönde etkileyebileceği endişesi olduğu belirtilmiştir (Yıldırım ve Ok, 2002).

Alternatif yollardan yetiştirilen öğretmenler ile geleneksel yolla yetiştirilen öğretmenleri çeşitli açılardan karşılaştıran yurtdışında yapılan çalışmalar tarandığında ise birbiriyle çelişen sonuçlar göze çarpmaktadır.

Bradshaw ve Hawk (1996) ve Shen (1997, 2000) yaptıkları araştırmalar sonucu, alternatif yollarla öğretmen olan kişilerin akademik başarılarının geleneksel yolla öğretmen olan kişilere göre daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Shen (1997, 2000) alternatif yollarla öğretmen olan kişilerin öğretmenlik mesleğine çok bağlı olmadıklarını ve çoğunun ömür boyu öğretmenlik yapmak istemediğini belirtmektedir. Bunun yanında, Bradshaw ve Hawk (1996) alternatif yollarla öğretmen olan kişilerin sınıf içi performanslarının geleneksel yolla öğretmen olan kişilerin performansları ile karşılaştırıldığında, özellikle öğretmenlikteki ilk yıl sonrası pek fark gözlenmediğini belirtmektedir. Ancak, yurtdışında yapılan bu araştırma sonuçlarına dayanarak ülkemizde alternatif yollarla yetiştirilen öğretmenlerin en az geleneksel yollarla yetiştirilen öğretmenler kadar başarılı olacağı sonucunu çıkaramayız. Yukarıda belirtilen araştırmalara katılan grupların ne tür alternatif programlar ile yetiştirildiği, bu programlara kabul edilen kişilerin eğitim, deneyim ve diğer özellikleri gibi hususların göz önüne alınması gerekir. Ayrıca bu çalışmaların yapıldığı ortamlardaki beklentiler, ihtiyaçlar ve standartlar ülkemizdeki durumla büyük farklılıklar gösterebilir. Ancak bu alanda ülkemizde yapılacak araştırmalara dayanarak, bu programların ne derece başarılı olduğu ile ilgili sağlıklı yorumlar yapılabilir.

Sonuç

Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürü Özyar (1999, 2), "Cumhuriyet'in Yetmişbeşinci Yılında Öğretmen Yetiştirme" konulu bir panelde, "öğretmenlik mesleği için şart olan ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifadesini bulan; Genel Kültür, Özel Alan Bilgisi ve Pedagojik Formasyon gibi, üç temel unsurdan birinin veya ikisinin, zaman içinde ihmal edilmesi"nin istenilen nitelikte öğretmen yetiştirilememesinin en önemli sebebi olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda, yeniden yapılanma çerçevesinde kurulan "Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi"nin temel amaçları ve görevleri içerisinde yer alan,

- Hizmet öncesi öğretmen eğitimi kalitesini yükseltmek,

- Hizmet öncesi öğretmen eğitimi için ulusal ölçütler belirleyip bunları uygulamak,
 - Öğretmen eğitimi kalitesini değerlendirme ve iyileştirme amacı ile kontrol mekanizmaları geliştirmek,
 - Öğretmenler için gerekli olan bilgi, anlama, beceri ve yeteneklere ilişkin ulusal ölçütler oluşturmak ve
 - Yeni öğretmenler için ulusal standartlar geliştirmek ve uygulanmasını sağlamak (YÖK, 1998, 26-27)
- özellikle İngilizce öğretmeni yetiştirme bağlamında büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde akreditasyon çalışmaları da öğretmen yetiştirmede belirli standartları sağlamayan fakültelerden öğrencilerin, öğretmen olarak çıkabilmesine engel olunması ve yetersiz fakültelerin öğretmen yetiştirmesine izin verilmemesi açısından önemlidir (Günçer, 1999, 52).

Dışarıdan atanan öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinin prestijini yükseltecek durumda olmadıkları birçok yerde dile getirilmiştir (Akyüz, 1999). Karagözoğlu'nun (1999, 33) belirttiği gibi, bu duruma neme la-zımcılık duygusu içinde tepki göstermemek yanlıştır. "Cumhuriyet'in Yetmişbeşinci Yılında Öğretmen Yetiştirme" konulu panelde Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, özeleştiriyi yaparak, başka alanlarda lisans eğitimi alan kişilerin öğretmenliğe atanmasının çok yanlış bir uygulama olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca, alanda eğitim almamış kişileri öğretmenliğe atayıp derse soktuklarında eğitim fakültelerinin yakalarına yapışıp "Ne yapıyorsunuz, böyle şey mi olur?" diye tepki göstermelerini beklediğini, ancak böyle bir eleştiriye maruz kalmadıkları için açıkça çok şaşırıldığını ifade etmiştir (Cordan, 1999, 68).

Ancak öğretmen açığının acil olarak başka ne şekilde kapatılabileceği sorusuna cevap bulmak da hiç kolay değildir. Bu kişilere hizmetiçi eğitim programları ile eksik bulunan mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılması önerilebilir. Ancak "Türkiye'de devlet sektöründe çalışan her üç kişiden biri MEB' de çalışmaktadır" (Açıkalın, 1999, 46) ve "MEB, yarım milyonu aşkın öğretmeni, çok geniş bir coğrafi alanda istihdam eden" bir kuruluştur (Açıkalın, 1999, 45). Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı sınırlı uzman ve maddi olanaklar ile bütün bakanlık personelinin hizmetiçi eğitim ihtiyaçlarını bir

merkezden planlayıp uygulamaya çalışmaktadır. “Bu yapı ve çalışma modelinde, bir öğretmenin meslek yaşamı boyunca, en çok iki kez, hizmetiçi eğitime katılma olasılığı vardır” (Açıkalın, 1999, 45).

Öğretmen açığını kapatmak için önerilen bir başka çare de öğretmenlik programlarının kontenjanlarının ülkenin ihtiyacına göre her yıl belirlenmesidir (YÖK, 1998, 64). Her ne kadar öğretim elemanı sayısını artırmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı yurtdışı doktora burslarının önemli bir kısmının (1999’da 750 kişiye) öğretmen eğitimi alanına tahsis edilmesini kararlaştırmış ve yeni ya da az gelişmiş üniversitelere öğretim elemanı yetiştirmek amacıyla araştırma görevlilerinin eski ve köklü üniversitelerde lisanüstü öğrenim yapması programı uygulamaya geçmiş olsa da ilgili bölümlerin fiziksel imkânları ve öğretim elemanı sayıları göz önüne alındığında, kontenjan artırımının da çok etkili bir çözüm olamaya cağı görülmektedir.

Eğitim tarihimize baktığımızda, senelerdir ihtiyaç gereksesiyle yeterli mesleki eğitim almamış kişilerin öğretmen olabildiklerini görüyoruz. “Halbuki hiçbir zaman niteliksiz bir elemanı, eğitim sistemine öğretmen olarak sokmak, herhangi bir ihtiyaç nedeniyle mümkün olmamalıydı ve olmamalıdır” (Akyüz, 1999, 15). Akyüz (2000, 4) “Bu, öğretmen yetiştirilmesi ve atanması konusunda eskiden beri ciddi bir “ihtiyaç” planlaması yapılmadığını, artık bu planlamayı kesinlikle ve acilen yapmak gerektiğini açıkça ortaya koymuyor mu?” diyerek konunun önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, nitelikli insan yetiştirilmesi ancak nitelikli öğretmenler ile mümkündür. “Verimlilik, etkililik, sıfır hata, ... müşteri memnuniyeti, vb. gibi özelliklerin tümü olarak ortaya çıkan ‘kalite’, 2000’li yılların vazgeçilmez olgusudur” (Özyar, 2001). Bu nedenle, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürü Özyar’ın da vurguladığı gibi, “Bugün Atatürk’ün bizlere hedef gösterdiği, çağdaş uygarlığı belirleyen ülkeler arasında yerimizi alabilmemiz; ancak ve ancak bizi o hedefe ulaştıracak genç kuşakları yetiştirecek öğretmenlerimizi çağın gereklerine uygun şekilde yetiştirmemize bağlı bulunmaktadır” (Özyar, 2003b, 4).

Kaynakça

- Açıkalın, A. (1999). Öğretmenin hizmet içinde geliştirilmesi. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Akyüz, Y. (1999). Türkiye’de öğretmenin yetiştirilmesinin başlangıcı ve öğretmenin toplumdaki imajı. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Akyüz, Y. (2000). Öğretmen yetiştirmede Osmanlı’nın Cumhuriyete bıraktığı miras (Açılış Bildirisi). *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu: Bildiriler*. Çanakkale: 72 Tasarım Ltd. Şti.
- Bradshaw, L. & Hawk, P. (1996). *Teacher certification: Does it really make a difference in student achievement? Issue analysis*. Eastern North Carolina Consortium for Assistance and Research in Education, Greenville NC. (ERIC Document Reproduction Service No. ED405308)
- Cordan, B. (1999). Değerlendirme oturumu. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Günçer, B. (1999). Öğretmen yetiştirme programlarında yeniden yapılanma. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Karagözöğlü, G. (1999). Cumhuriyet ve demokrasinin yerleşmesi ve yaşatılmasında öğretmenin rolü. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- MEB (1998). *Cumhuriyetin 75. yılında gelişmeler ve hedefler: Milli eğitim*. Ankara: MEB Basımevi.
- MEB (2000a). *2001 yılı başında milli eğitim*. Ankara: AÇEM ve 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- MEB (2000b). Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı öğretim kurumlarına öğretmen olarak atanacakların atamalarına esas olan alanlar ile mezun oldukları yüksekokul programları ve aylık karşılığı okutacakları derslere ilişkin çizelge. Retrieved July 24, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://tkb.meb.gov.tr/mevzuat/KK_010600_340.htm
- MEB (2002a). *Öğretmen yeterlilikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2002b). *İlköğretim (6.,7.,8. Sınıflar) ile ortaöğretim kurumları kültür dersleri öğretmen ihtiyaç projeksiyonu (2001-2005)*. Öğretmen yetiştirme ve eğitimi genel müdürlüğü’nün YÖK’e gönderdiği 18 Şubat 2002 tarih ve 735 sayılı yazının ekinde verilen Çizelge-2.
- MEB (2003a). Türkiye’de öğretmen yetiştirme sistemine ilişkin bilgiler. Retrieved July 24, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://ovegm.meb.gov.tr/enmd/ogr_vet/ogretmenvet01.htm
- MEB (2003b). Milli Eğitim Bakanlığı-Anadolu Üniversitesi işbirliğinde İngilizce öğretmeni yetiştirme projesi. Retrieved July 24, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://ovegm.meb.gov.tr/enmd/ogr_vet/ing_ogrım_03.htm
- Özyar, A. (1999). Açılış konuşması. *Panel: Cumhuriyet’in yetmişbeşinci yılında öğretmen yetiştirme*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.

- Özyar, A. (2001). Sunuş. *Anadolu öğretmen liselerinde toplam kalite yönetimi uygulama projesi*. Ankara: Milli Eğitim Vakfı.
- Özyar, A. (2003a). Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yetiştirme politikaları. Retrieved July 23, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://oyegm.meb.gov.tr/ortasayfa/gn_md_sunuu.htm.
- Özyar, A. (2003b). Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikaları. Retrieved July 23, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://oyegm.meb.gov.tr/gnmd/ogr_yet/a_ozyar.htm.
- Shen, J. (1997). Has the alternative certification policy materialized its promise? A comparison between traditionally and alternatively certified teachers in public schools. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 19 (3), 276-283.
- Shen, J. (2000). The impact of the alternative certification policy: Multiple perspectives. In D. J. McIntyre & D. M. Byrd (Eds.), *Research on effective models for teacher education*, (pp. 235-250). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Yıldırım, A. & Ok, A. (2002). Alternative teacher certification in Turkey: Problems and issues. In R. G. Sultana (Ed.), *Teacher education in the Euro-Mediterranean region*. New York: Peter Lang.
- YÖK. (1998). *Eğitim Fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi*. Ankara: YÖK.
- YÖK. (1999). *Türkiye'de öğretmen eğitiminde standartlar ve akreditasyon*. Ankara: YÖK.

Geliş	30 Temmuz 2003
İnceleme	8 Eylül 2003
Kabul	5 Ocak 2004